

Farlige barn?¹

Rettspsykiatriske vurderinger av risiko hos mindreårige gjerningspersoner siktet for drap i perioden 1955-1982.

Hilde Dahl, Seniorforsker, PhD, Regionalt kompetansesenter for sikkerhets-, fengsels- og rettspsykiatri (SIFER-Midt), St. Olavs hospital, Trondheim.

Abstract

Homicides are rare in Norway, and minors committing homicide are even rarer. While such offenses require a response, they also require considerations regarding the effect a prison sentence would have on the young offender. In some cases, the considerations are challenged by a perceived need to protect society from future acts of violence and harm. Thus, some of these minors are not only penalized for what they have done, but also labelled a danger. A question of relevance is how this dangerousness is assessed. This paper aims to provide historical insight into a complete selection of homicide cases from Norway in the period 1955-1982, where the offenders were all minors, many were imprisoned, and some also deemed dangerous. These cases represent society's view on children's capacity for harm over a long period.

Keywords:

Homicide, young offenders, high security imprisonment, punishment, individual competences

Drap, unge lovbrøyttere, sikring, straff, sjelsevner.

Innledning

En sjelden gang hender det at barn forårsaker en annen persons død. Den juridiske definisjonen av «barn» viser til en person som er mindreårig, altså en som ikke har nådd myndighetsalder. FNs barnekonvensjon har siden 1989 (ratifisert av Norge i 1991) gitt barn og unge under 18 år et særskilt menneskerettighetsvern. Konvensjonen anerkjenner at barn og unge er under utvikling og forbyr livsvarig fengsling av barn under 18 år (art. 37 1a). De samme grunnleggende verdiene er nedfelt i Norges grunnlov (§ 104) og demonstrerer en klar forventning om at barn ikke skal frihetsberøves. I en norsk lovproposisjon

---

1. Dangerous children?

fra 1980-tallet ble det også vist til de mange betenkelighetene som kan anføres mot fengsling av unge mennesker (Ot.prp.nr 26, 1986-87, s. 10). Konvensjonen og grunnloven gjør at terskelen for å idømme barn fengsel er høyere enn ved straff av voksne. Myndighetsalderen markerer derfor i dag et skarpt skille for sannsynligheten for fengsel som straffereaksjon (Rt. 2011-206). Den kriminelle lavalderen bestemmer i tillegg at personer under en viss alder er å regne som skyldfrie. Fra 1990 har grensen vært 15 år i Norge (§ 20 i strl. 2005), tidligere hevet fra 10 til 14 år i 1896 (Gröning, 2014; Seip, 1984). Hevingen av lavalderen i Norge kan delvis forstås som en styrking av den sosiale profilen til strafferetten. Enkelte andre land har en kriminell lavalder som fremdeles er satt svært lavt, som England med 10 år, Skottland med 12 år og India med 7 år (Child Rights International Network).

Artikkelen omhandler mindreårige som begikk drap i perioden 1955-1982. Formålet er å sammenligne data fra disse sakene med drapssaker generelt fra samme periode, samt skape en forståelse for hvordan risikovurderingene av barna var av betydning for den rettslige behandlingen av sakene. Dataene er fra forskningsprosjektet «Drap i Norge, 1955-1982». De historiske dataene gir en større detaljinnsikt enn statistikken fra de offentlige databasene.

Bruk av straff og sikring overfor barn

Alvorlige lovbrudd vil, til tross for høy terskel, kunne medføre strafferettslige reaksjoner vi i utgangspunktet ikke ønsker å utsette barn for, som ubetinget fengsel. I perioden 1905-1990 hadde Norge regler som tilsa at barn i alderen 14-18 år kunne idømmes fengsel, men også særreaksjonen sikring (§ 46 strl. 1902). Det var ingen særregler for bruk av sikring overfor unge i straffeloven, men det var vanlig å vurdere ung alder som formildende på samme måte som ved idømmelse av fengselsstraff (§ 55 strl. 1902). Barn frihetsberøves av og til med bruk av den tidsubestemte straffereaksjonen forvaring i dag, en praksis som kan forstås som en videreføring av den tidligere bruken av sikring (Fornes og Gröning, 2021).

Sikring var en særreaksjon som kan forstås som en forløper til dagens system med forvaring og dom til behandling (tvungent psykisk helsevern eller tvungen omsorg). Sikring var en omdiskutert reaksjonsform i samtiden, dels fordi den var tidsubestemt, dels fordi det lå prediksjoner til grunn for en slik dom (NOU 1974: 17). Særlige vilkår var nemlig påkrevet for å kunne idømme sikring (Dahl, 2022). Reglene om sikring ble innført med straffeloven av 1902 og gav retten mulighet til å idømme visse foranstaltninger dersom tiltalte var «farlig for rettsikkerheten på grunn av utilregnelighet eller forminsket tilregnelighet» (Kjerschow, 1930, s.67). Reglene fikk i starten liten praktisk betydning. Innen utgangen av 1924 var ordningen kun benyttet 24 ganger (NOU 1974: 17). Straffelovskomiteen av 1922 ble derfor gitt mandat til å komme med forslag til en revisjon av både sikrings- og forvaringsinstituttet.

Komiteen gikk inn for en betydelig utvidelse av anvendelsesområdet for sikring, endringer som ble innført ved straffelovrevisjonen i februar 1929. De reviderte lovreglene ble mer brukt og i året etter innføringen av nye regler ble det avsagt 61 dommer på sikring (ibid.). Ved utgangen av 1950-tallet lå antallet sikringsdommer rundt 100 per år (NOU 1974: 17, s. 251). Ordningen fikk betegnelsen «det dobbeltsporede system», siden særreaksjoner ikke hadde status som straff. Sikring kunne benyttes ovenfor tilregnelige lov- brytere dersom handlingen var (a) begått under bevisstløshet som følge av selvforskyldt rus, eller (b) begått under en forbigående nedsettelse av bevisstheten, eller dersom (c) gjerningspersonen hadde mangelfullt utviklet eller varig svekkede sjelsevner (Kjerschow, 1930). Normalt ble sikring idømt bare når den dømte ble funnet skyldig i alvorlige lovbrudd og vilkåret om mangelfullt utviklede eller varig svekkede sjelsevner var oppfylt, og særlig dersom det ble vurdert en fare for gjentakelse. Til forskjell fra dagens regler om forvaringsstraff fantes det ingen særregler for bruk av sikring overfor barn. I sikringsdommene blir ung alder lite problematisert, men dette må ses i lys av at sikring også kunne innebære tiltak i frihet (Fornes og Gröning, 2022). Innføringen av forvaring i 2002 medførte i realiteten en strengere praksis enn hva sikring var. Det ga også grunn til å stille klarere og høyere krav for å bruke forvaring overfor barn (ibid.).

For å kunne avgjøre om vilkårene for sikring var oppfylt ble rettspsykiatrisk sakkyndige engasjert av retten, slik at den tiltalte kunne vurderes med klinisk faglighet. En dom til sikring viser at de rettspsykiatriske sakkyndige og retten mente farekriteriet var oppfylt (Dahl, 2022). Utvalget har da 16 barn som ble ansett som en «fare», og det er dette som ligger til grunn for tittelen «farlige barn».

Kilder og metode

Kildene består av historiske data med opplysninger fra politirapporter, rettspsykiatriske erklæringer og dommer (Dahl, 2021). Dataene er verifisert gjennom søk i åpne kilder som Norsk Retstidende, Rettens Gang, SSB og Nasjonalbibliotekets avisarkiver og vurdert som fullstendig i den valgte perioden. Datamaterialet for årene 1955-1982 inneholdt informasjon om 529 gjerningspersoner, som ble supplert med 31 personer fra de åpne kildene (N=560). Drap forstås som det å ta liv, eller på annen måte stå direkte ansvarlig for andres død. To større internasjonale studier definerer drap som: «an intentional criminal act of violence, which results in the death of one or more individuals» (Granath m.fl., 2011), og: «unlawful death inflicted upon a person with the intent to cause death or serious injury» (UNODC, 2015). Sakene i dette datamaterialet er inkludert basert på § 233, som var drapsparagrafen i straffeloven av 1902 (Dahl, 2021). Inklusjonskriteriet ligner likevel mer på WHO's medisinske definisjon på drap, som er romsligere enn den juridiske

definisjonen lagt til grunn for nåtidige rapporter på drap i Norge fra Kripes (Dahl, 2023). Drapsforsøk er ikke inkludert i utvalget, men noen få av de tidligste drapene ble av retten vurdert som uaktsomme. Disse ville i dagens statistikk blitt tatt ut, men er her beholdt. Det ser ut til å ha vært større vilje til å idømme uaktsomhet på 1950- og 60-tallet enn senere, et fenomen som ble undersøkt og drøftet av Andenæs og Hauge i 1965. Utgangspunktet for artikkelen er et utvalg på 36 gjerningspersoner i alderen 12-17 år (N=36). De utgjør samtlige av de mindreårige tiltalt for drap fra perioden, eller 6,43 % av de totalt 560 gjerningspersonene (Dahl, 2021).

Personene i artikkelens utvalg var juridisk sett barn som befant seg enten over eller under den kriminelle lavalderen på gjerningstidspunktet. Tre av barna var under 14 år som var gjeldende kriminell lavalder, mens tre andre var fylt 14 år og ville vært under lavalder med dagens regler. Sakene i utvalget har fått en rekke ulike utfall. Fire saker ble henlagt. Tre saker gav innleggelse i psykiatrisk sykehus fordi gjerningspersonene ble vurdert utilregnelige på grunn av sinnssykdom. 28 av de mindreårige drapspersonene fikk ubetinget fengsel, mens en fikk en betinget dom. Det ble idømt sikring i 16 av sakene, tre av disse på grunn av utilregnelighet. Datamaterialet er sortert kronologisk og lagt inn i en database med både kvantitativ og kvalitativ informasjon. For artikkelens formål ble saker med mindreårige gjerningspersoner lagt i en egen fil. I tillegg ble det utarbeidet et notat med opplysninger av relevans for analysen, til eksempel sitater som omtaler alder, formildende omstendigheter eller situasjonelle aspekter. Det ble også laget en rekke enkle tabeller for analyseformål.

Sakene drøftes med bruk av samtidens begreper og ordvalg. Særlig merkbart blir det for den juridiske kategorien «mangelfullt utviklede eller varig svekkede sjelsevner».² På samme måte er flere av de rettspsykiatriske begrepene utdaterte og uten faglig betydning i dagens kliniske praksis, mens flere av diagnosene er endret. Ordvalg som «minusvariant» eller «holdningsløs» er (heldigvis) borte fra dagens språk, men kan med enkel fantasi forstås av leseren. Andre ord er mindre intuitive. Barna omtales her av og til som «tiltalte» fordi dette var statusen de hadde mens de sakkyndiges arbeid pågikk.

Kunnskapsgrunnlag og aktualitet

Behovet for kunnskap om drap har ført til flere offentlige rapporter og utredninger i Norge (Rasmussen, 1998; St.meld. nr.25, 1996-97; Helse-tilsynet, 1996, NOU 2010: 3, NOU 2020: 17). Til tross for at det er utført

---

2. Dette var et juridisk samlebegrep for personer med lettere grader av psykisk utviklingshemning, alvorlige adferdsavvik eller personlighetsforstyrrelser som påvirker dømmekraft og impuls kontroll. Begrepet kan ikke gjenfinnes i psykiatrisk klassifikasjon og forsvant fra strafferetten da sikringsordningen bortfalt i 1997.

flere forskningsbaserte drapsundersøkelser med ulik fagprofil, utvalg og periodisering (Christensen, 1956; Røstad, 1982; Rognum, 1985; Giertsen, 1988; Noreik og Gravem, 1993; Giertsen, 2000; Bødal og Fridhov, 1995; Bødal, 1999; Vatnar, 2015; Ottesen, 2016) er drap lite prioritert i norsk forskningssammenheng. Ingen av disse har hatt fokus på mindreårige som begår drap, et tema som har fått ny aktualitet siden det ble en lovfestet mulighet å idømme forvaringsstraff for barn i 2012.³ Endringen har siden ført til fire slike drapsdommer og en rekke publikasjoner (Langford m.fl., 2019; Drake, 2019; Holmboe, 2020; Fornes, 2021; Fornes og Gröning, 2021). Også en nyere artikkel om fengsling av barn har relevans i denne sammenhengen (Martnes, 2016). Drap utgjorde en liten andel av de forvarings- og sikringsdømtes lovbrudd før lovendringen i 2002 (NOU 1974: 17, s. 254) og tilsvarende i tiden etter denne (Appleton m.fl., *under peer review*). En ny rapport viser at i aldersgruppene 18-20 og 21-24 år ble henholdsvis 10 og 29 personer idømt forvaring i perioden 2004-2020 (JBD og Oslo Economics, 2022).

Nøkkeltall i sakene med mindreårige drapspersoner

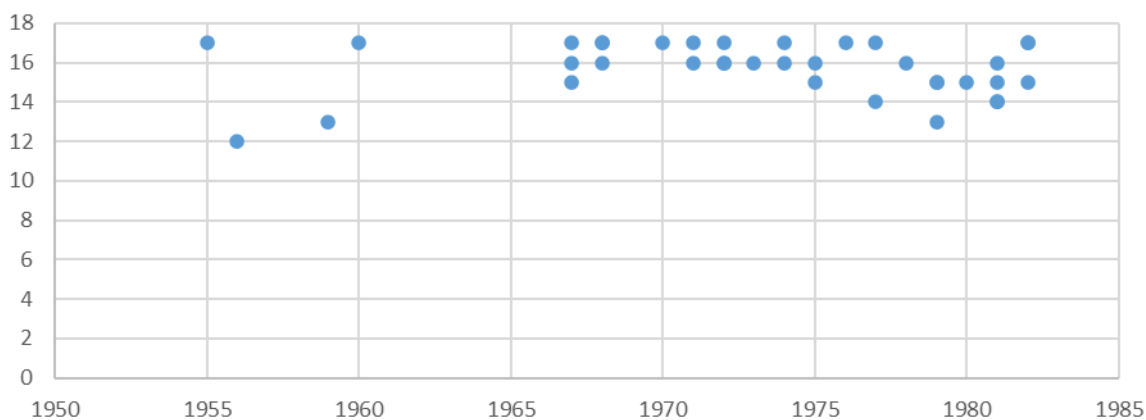
Utvalget med mindreårige (N=36) kan beskrives gjennom flere nøkkeltall som gir grunnlag for sammenligning med drap generelt. Her er det valgt tall for alder, relasjon til offer, drapsmetode, straffereaksjon og diagnoser. Nøkkeltallene sammenstilles med samme tall utregnet for gjerningspersonene i totalutvalget fra samme periode (N=560). Hensikten med å få frem likheter og forskjeller på denne måten er å vise hvordan drap begått av mindreårige skiller seg fra drap generelt og dermed også til dels fra kunnskapen vi har om drap. Vi kan altså ikke alltid konkludere på grunnlag av annen forskning om drap når det er snakk om barn som begår drap, disse vil i langt større grad kreve individuelle tilnærminger.

Alder

Av de mindreårige gjerningspersonene i artikkelens periode er det flest 17-åringer. De er fordelt ujevnt i perioden, med svært få gjerningspersoner før midten av 1960-tallet. Dette henger nok først og fremst sammen de generelt svært lave drapstallene på 1950-tallet. Barna i utvalget har fødselsår som strekker fra 1938-1967. Figur 1 viser aldersspennet i utvalget fordelt på perioden (N=36), der den yngste er 12 år og de eldste er 17 år. Personene i utvalget er i snitt 15,7 år, mens for menn i totalutvalget er gjennomsnittsalder 32,5 år og medianalder er 30 år. For kvinner totalt er

3. Jf. strl. § 40, første ledd andre setning.

de samme tallene henholdsvis 32,7 og 31 år. De strafferettslig utilregnelige har en noe høyere snittalder med 38 år (Dahl, 2021).⁴

Merk: Noen steder ser to prikker ut som en, fordi to personer samme år har lik alder.

Figur 1 Alder for mindreårige gjerningspersoner (N=36).

Relasjon

Relasjon er en sentral inngangsvinkel til forståelsen av drap, særlig fordi mange av drapene i Norge skjer i nære relasjoner. Relasjonene til offeret hos de mindreårige skiller seg endel fra den totale gruppen drapsmenn og -kvinner, i flere kategorier. Kategorien «ektefelle» uteblir av naturlige årsaker, ettersom mindreårige normalt ikke har inngått ekteskap. På nesten like naturlig vis er kategorien «egne barn» ikke del av offergruppen. Det var heller ingen spebarn blant ofrene i sakene fra utvalget, men i ett tilfelle var det mindre barn som var offer. Venner/bekjente og kjærester er kategorier som skiller seg lite fra den totale gruppen, med 38,89 % for de mindreårige og 35,96 % for den totale gruppen gjerningspersoner. Derimot hadde utvalget med mindreårige flere fremmede ofre, altså saker uten kjent relasjon mellom gjerningsperson og offer, med 25,00 % mot 16,15 % for totalgruppen. Når det kommer til foreldre er det påfallende stor forskjell, med far som offer i 22,30 % av sakene hos de mindreårige, mot bare 4,04 % i den totale gruppen. Samtidig var det ingen mødre blant ofrene til de mindreårige, mot 3,67 % i totalutvalget.

Drapsmetode

Metoden, altså hvordan et drap er gjennomført, er av interesse i arbeidet med både å forstå og forebygge alvorlig vold, og spiller også inn i debatten om

4. De tre mindreårige vurdert utilregnelig pga. sinnssykdom var 15, 16 og 17 år på gjerningstidspunktet.

våpenregulering i en rekke land. I prosjektet er metode oppført med åtte ulike kategorier (Dahl, 2021). Andre undersøkelser har redusert antallet kategorier langt mer (Justitsministeriet, 2020). Også valg av drapsvåpen eller metode skiller seg fra totalutvalget. Langt flere mindreårige brukte et skytevåpen, med 50,00 % mot 26,86 % i totalantallet. Det skjedde senere et skifte i bruk av våpen, og fra midten av 1980-tallet overtok kniv som det mest brukte våpenet blant unge drapspersoner (Fornes & Gröning, 2022, s. 256). Kniv ble i perioden 1955-1982 brukt av barn i 19,44 % av tilfellene, mot 25,33 % i totalutvalget. Kvelning ble brukt i 8,33 % av drapene, mot 13,71 % i totalutvalget. Det kan nevnes at «gift» og «drukning» overhodet ikke ble brukt av de mindreårige gjerningspersonene. Slag og slagvåpen var tilnærmet likt i de to gruppene, med henholdsvis 13,89 % og 2,78 % for de mindreårige og 15,43 % og 5,09 % for totalgruppen.

Straffereaksjon

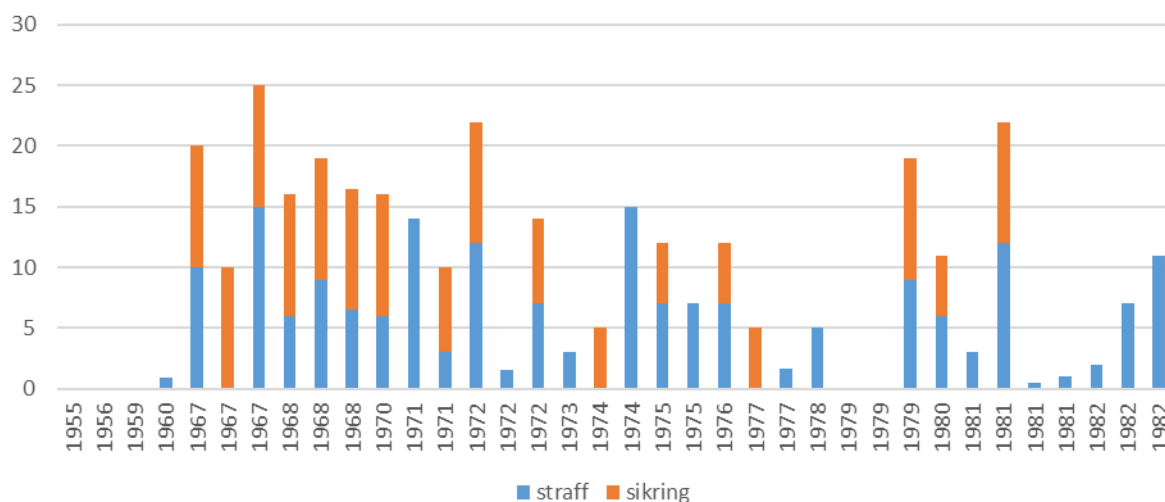
Bruken av straff overfor barn endrer seg noe gjennom perioden 1955-1982 selv om straffeloven endres lite i samme periode. De strafferettslige reaksjonene fordeler seg altså ikke likt i utvalget. Tre av barna var under 14 år, altså under gjeldende lavalder, og ble derfor ikke straffet. 28 fikk fengselsdom. I alt ble 17 idømt sikring, hvorav 14 av disse i kombinasjon med fengselsstraff, de siste tre på bakgrunn av sinnssykdom.

Figur 2 A og 2 B viser på to ulike måter antallet år med fengsel og sikring gitt til de mindreårige gjerningspersonene gjennom perioden. Kildene angir ikke om sikringstiden ble tilbrakt i fengsel eller forlenget, og figurene viser derfor antall år med sikring angitt i dommen. Kurven for årene 1967 og 1968 er påfallende. Disse to årene ble det samlet gitt svært mange år med straff og sikring til et fåtall gjerningspersoner. I 1969 var det ingen drapssaker med barn som gjerningsperson, mens fra 1970 flater kurven noe ut og særlig sikring blir det gitt mindre av gjennom 70-tallet. Før midten av 1960-tallet er det få saker med korte dommer og det var ingen bruk av sikringsdom før i 1967. Trolig har dette sammenheng med at drapsraten i Norge var historisk lav på 30- 40 og 50-tallet (Dahl, 2021).

I 2006 ble kun 5 % av straffereaksjonene ilagt unge under 18 år, noe som skal være «langt færre enn på tidlig 1980-tallet» (SSB, 2007). På 1970-tallet ble det argumentert for andre reaksjonsformer for unge (NOU 1974:17), noe som medførte en endring i strategi fra påtalemyndighetens side (Riksadvokatens rundskriv, 1/1983). Funnene i denne artikkelen peker mot at straffenivået for unge lovbrøyttere var lavt på 1950-tallet. De 15 som fikk *fengsel uten sikring* i perioden 1955-1982 ble idømt straffer fra 6 måneder til 15 års ubetinget, altså et gjennomsnitt på 4,5 års fengsel. Snittet for fengselsår hos de totalt 28 straffede barna, *medregnet de som også fikk sikring*, er 6,5 år. Dette indikerer at de som fikk sikringsdom også fikk de lengste fengselsdommene. Dersom sikringsårene regnes med, uten å vite om eller hvor lenge de måtte sone i anstalt, blir snittet 10,95 år for denne gruppen (N=28). De mindreårige i

utvalget sonet sine dommer i kretsfengsler og landsfengsler, og beslutning om soning i ungdomsfengsel skjedde først i en sak fra 1972. Berg fengsel ble endret til ungdomsfengsel i 1966, etter en tid som arbeidsskole (Fransson m.fl., 2019).

Figur 2 A: Antall år fengsel og sikring, vist med en søyle for hver sak (N=36). Saker som har medført henleggelse eller straffritak gir ingen søyler, år uten saker vises ikke.

Figur 2 B: Antall år med fengsel og sikring vist samlet år for år (N=36). Saker som har medført henleggelse eller straffritak vil ikke gi utslag på grafen, år uten saker vises heller ikke.

Diagnoser

Av de 36 mindreårige gjerningspersonene ble 29 vurdert av rettspsykiatrisk sakkyndige. Tre ble funnet utilregnelig på grunn av sinnssykdom, herunder to med diagnosert schizofreni og en siste med vrangforestillinger. Alle tre fikk sikring og ble innlagt i psykiatrisk sykehus. 11 ble av de sakkyndige vurdert som «normale» etter rettspsykiatrisk målestokk. 15 ble vurdert å ha «mangelfullt utviklede og/eller varig svekkede sjelsevner». Av disse var 12 på grunn av

«psykopati», en var «nevrotiker» og en «minusvariant» (mangelfullt utviklede sjelsevner) og en fikk påvist hodeskade (varig svekkede sjelsevner). 14 fikk sikring i tillegg til fengselsstraff. I tillegg ble en funnet å ha nedsatt bevissthet, noe som medførte redusert straff. Av de sju sakene der det *ikke* ble foretatt noen rettspsykiatrisk undersøkelse, ble tre henlagt på grunn av lav alder, en på grunn av bevissituasjonen, to fikk fengsel, mens en fikk betinget dom for et «bildrap». Det bør bemerkes at fire av disse sju sakene er fra årene før toppåret 1967.

Risikovurderingene

Gjennomgangen av nøkkeltallene viser at barnesakene i perioden 1955-1982 skilte seg fra andre drapssaker på en rekke måter. Ulikhetene i reaksjon mellom sakene i utvalget må forstås på bakgrunn av at strafferetten etter 1902 var orientert mot forbryteren og ikke forbrytelsen alene (Jacobsen, 2014). Det blir nødvendig å se på risikovurderingene og de rettspsykiatriske vurderingene av barna. En mye brukt typologisering av unge lovbrøyttere opererer med en psykologisk firedeling av gruppen og ble først lansert på 1970-tallet (Quay m.fl., 1970).⁵ Slike typologier er som regel brukt om totalpopulasjoner med unge lovbrøyttere, der vinningskriminalitet og skadeverk er de vanligste lovbruddene. Det finnes ingen utbredt og akseptert typologisering av barn som begår drap. Her oversettes derfor typologien til norsk og suppleres med en ekstra gruppe for å tilpasses utvalget som analyseres. Vi får da: a) psykopati-antisosial, b) nevrose-forstyrret, c) infantil-umoden, d) sosialisert-subkulturell (Quay m.fl., 1970; Adams m.fl., 1983), samt den ekstra gruppen e) normal-kontekstutløst. Den siste gruppen fanger opp saker som retten mente var et resultat av kontekst mer enn gjerningspersonens avvikende psykologiske og biologiske utrustning eller avvikende sosiale tilhørighet. Her er sakene fordelt på de ulike typologiske gruppene basert på hva som er fremhevet i de sakkyndiges erklæringer, og/eller i vurderingen gjort av politi og retten.

1. *Psykopati-antisosial*

Denne gruppen består av de som ble vurdert å være psykopater eller ha psykopatiske trekk. De er som oftest notert med tidligere og annen samtidig kriminalitet, og får derfor såkalte «samledommer». Med ett unntak kan sakene fra toppårene 1967-68 og 1970 plasseres i denne gruppen,⁶ etter disse toppårene er «psykopati-antisosial» representert med ujevne mellomrom.⁷ Til sammen utgjør de den største typologiske gruppen i utvalget, med hele

5. Originalt: Psychopathy-antisocial, Neurotic-disturbed, Infantile-immature, Socialized-subcultural.

6. Løpenumre 671110, 670111, 680110, 680111, 680113, 700105.

7. Løpenumre 720101, 750102, 760114, 790144, 800110, 810123.

12 gjerningspersoner. Her gjengis noen saker mer inngående, andre mer kortfattet.

I den første saken fra denne gruppen finner vi utvalgets eneste kvinnelige gjerningsperson, en 15 år gammel jente som drepte en klassevenninne på «sadistisk og brutalt» vis. Hun skrøt så av å være «Norges yngste morderske» (Verdens Gang, 30.11.67). Den Rettsmedisinske Kommisjon (DRK) uttalte senere at saken var «helt unik».⁸ De sakkyndige erklærte henne både sinnssyk, mangelfullt utviklet og varig svekket, basert på samtaler, helseopplysninger og komparentopplysninger fra skole og familie. Diagnosene ble «schizofreni», «dyptgående nevrose» og «sadistisk psykopat». Det opplyses at det er «en del belastning på begge sider av slekten» og at tiltalte skal ha vært «følelseskald og særpreget allerede fra 3-4 årsalder» samt «nattevæter» frem til pubertetsalder. Tiltalte skal også ha vært involvert i mishandling av dyr. At den tiltalte var jente gjør kjønn til en mulig forklaringsfaktor i straffeutmålingen (Randa m.fl., 2012), men lite tyder på at hun ble forstått annerledes enn guttene. Hun ble kjent utilregnelig og idømt 10 års sikring. Sykehuset skrev til DRK ved avsluttet opphold at de ikke ønsket pasienten tilbake siden hun «helt klart var psykopat og ikke sinnssyk».⁹

Den neste saken er en gutt på 17 år som skjøt rundt seg i et bysentrum en natt, drepte to og skadet hele ni personer. De sakkyndige noterer seg flere med psykiske lidelser i hans familie, men at «hjemmet var så godt som en kan vente under slike omstendigheter». Han hadde hatt to ulykker med hodetraumer, ved 4 og 7 års alder, noe legene antok kunne hatt en innvirkning på guttens utvikling. Skolen gikk dårlig og han hadde de siste to årene hatt ulike strøjobber. Før drapet hadde han dessuten vært involvert i «adskillig kriminalitet», alltid møtt med påtaleunnlater. I fengselet hadde han flere episoder med «sinnssykelig adferd» og etter å ha satt fyr på madrassen sin på cella ble han overført til Reitgjerdet for observasjon. De sakkyndige stiller til slutt diagnosen «schizoid affektlabil psykopat» og konkluderer at kriteriet for mangelfullt utviklede sjelsevner er oppfylt. På bakgrunn av diagnosen og kriminalitetshistorikken mente de og retten at det var fare for gjentakelse. Denne saken medførte den strengeste straffen i utvalget, med 15 års fengsel og 10 års sikring.¹⁰ Tiltalte fylte 18 kort tid etter drapet og fylte 19 innen saken kom opp for retten, noe som kanskje bidro til å heve straffenivået. I 1979 er det en lignende sak, der en 15-åring som hadde vært på rangel med hasj og alkohol skyter rundt seg med pistol på et torg, før han dreper en drosjesjåfør for å stjele bilen hans. Den gutten fikk 9 års fengsel og 10 års sikring, også han med diagnosen psykopati, men det var altså færre døde og skadde.

8. Notat vedlagt i arkivet.

9. Korrespondanse vedlagt i arkivet, løpenummer 671110. Sykehuset mente altså at hun ikke kunne behandles.

10. Det ble i lagmannsretten gitt 15 års sikring, men dette ble redusert til 10 års sikring i Høyesterett.

Året 1968 har tre brutale saker. En 17-åring hadde vist «tilbøyelighet til aggresjon» fra ung alder og hadde siden alkoholdebuten stadig kommet i slagsmål og konflikt med andre. Ved forsøk på kjøp av «gauk»¹¹ oppsto en krangel hvor han ender med å ta livet av den eldre kona som var lokal selger. Våpenet skal ha vært en skistav. Kort tid etter er det en 17-åring som skyter en tilfeldig nabo for å kunne rane ham for penger. «Utallige tyverier» hadde finansiert «fyll og rangel», og sakkyndige beskriver ham som en «psykologisk minusvariant». Senere slår en 16-åring en fremmed i hjel, først med en gjerdestaur for så å fortsette å slå med en kost. Han skildres som å ha «en påfallende mangel på evne til å leve seg inn i andres tenke- og følemåte» og karakteriseres som en «følelseskald psykopat». I alle sakene i denne gruppen er lovbrysterens adferd beskrevet svært negativt. En kalles en «karakternevrotiker med avvik i psykopatisk retning», mens en 17-åring med stort alkoholmisbruk og trøblete oppvekst beskrives å være «så fastlåst i misbruk og kriminalitet» og med «så svak karakter fra barndommen av» at han var blitt psykopat. Han hadde slått og sparket en mann slik at han døde av skadene under et ransforsøk. Den sosiale og personlige funksjonsevnen beskrives som «selvhevdende», «hevngjerrig» eller «selvopptatt». Dette blir tydelig i en sak der en ung jente dør under et brutalt voldtektsforsøk. Etter å ha slått henne bevisstløs fikk 16-åringen problemer med ereksjonen og valgte å hente en 17 kilo stor stein som han slapp over hodet på jenta slik at hun døde. Han var også tidligere siktet for flere voldsepisoder med sadistiske trekk, men ikke dømt. De sakkyndige skriver i erklæringen at han har en «katastrofal mangel på personlighetsutvikling når det gjelder det emosjonelle». Relasjonen til ofrene er noe annerledes for denne gruppen, det er nesten utelukkende venner/bekjente eller fremmede blant ofrene. Kun en sak har et familiemedlem som offer. To brødre havner i krangel om privatlivets grenser da en overrasket den andre med en pike på soverommet. Reaksjonen er beskrevet som «uproporsjonal» av retten, selv om de anerkjenner «det provokative» ved offerets adferd. Gjerningspersonen oppførte seg «rastløst og oppsetsig» etter arrestasjonen, men var samtidig «følelseskald» overfor tapet av broren.

2. *Nevrose-forstyrret*

Denne gruppen er liten, bare to saker passer denne typologien.¹² Gruppen omfatter personer som er diagnosert eller karakterisert med nevrotiske tilstander som har medført en adferd eller personlighet som gjør at de for omverdenen fremstår som forstyrret. I begge sakene var ofrene fedre, altså hadde disse en bestemt nær relasjon.

I første sak er det en 16-åring som skyter sin far. Hjemmet var preget av dårlig psykisk helse og streng religiøsitet, men var «ellers stabilt». Tiltalte beskrives som innesluttet med en del somatiske plager. Fra ungdomsskolealder oppsto det «schizofrene hypokondre ideer» av nevrotisk art, og en

11. Eldre benevnelse på hjemmebrent.

12. Løpenumre 740108, 770125.

formening om at foreldrene var skyld i all elendigheten hans. Han innrømmet drapsplaner til en misjonær i familiens menighet, men dette førte bare til en legeundersøkelse og diagnosen depresjon. For å muntre opp gutten gav foreldrene sitt samtykke til innkjøp av et haglegevær, slik at han kunne få «sunne fritidsinteresser gjennom jakt». To måneder etter skyter han faren på kloss hold inne i stua hos familien. Han ble kjent utilregnelig av retten på grunn av vrangforestillingene og fikk 5 års sikring.

I en lignende sak er det en 17-åring som dreper sin stefar, også i denne er det snakk om bruk av skytevåpen. Hjemmet beskrives som «holdningssvakt» og med stort alkoholkonsum. Den biologiske faren var aldri del av tiltaltes liv, men moren hadde giftet seg med en mann hun tok en huspost hos. Denne mannen kom tiltalte aldri overens med, samtidig som han opplevde mobbing på skolen. Dette skal ha gjort ham «engstelig, sårbar, unnvikende og nervøs» som person. En dag skyter han stefaren med hagle ute i hønsehuset og sier ved arrestasjonen at han «angret ikke et øyeblikk på det han hadde gjort». Han kaller stefaren et «ondskapsfullt menneske» og siterer bibelen i sine forklaringer til retten. De sakkyndige beskriver tiltaltes syn på sin stefar som «vrangforestillinger av sinnssykelig art». Også han ble kjent utilregnelig og innlagt på psykiatrisk sykehus med en 5 år lang sikringsdom.

3. *Infantil-umoden*

Denne gruppen har fire saker som kvalifiserer.¹³ Her er det snakk om at drapet skyldes umodne reaksjoner, og at gjerningspersonen ikke er i stand til å forutse konsekvensen av handlingen. Altså vurderes gjerningspersonene å ha en lavere fungering, intellektuelt og emosjonelt, i forhold til sin aldersgruppe.

En 16-åring begår et drap under et ran og karakteriseres av de sakkyndige som å ha en «infantil utvikling». Selve ranet er kynisk og brutalt, men ikke godt planlagt. Dette er blant annet tydelig ved at han har med seg en 10 år gammel kamerat, som senere forteller alt til politiet. Tiltalte hadde også tidligere blitt sakkyndigvurdert i forbindelse med en rekke ran og hadde hatt lengre opphold på et «guttehjem» og et ungdomspsykiatrisk senter. Her ble hans tilfelle beskrevet som «nokså enestående i sitt slag», siden han allerede fra 10 års alder hadde begynt med innbrudd og biltyveri. De ansatte oppfattet ham som «uhyre infantil og primitiv». På institusjonene hadde han flere angstpregede reaksjoner og forfølgelsesideer. Drapet skjer mens han er bosatt hjemme i påvente av soning for en annen dom, ved at han skyter sin onkel for å kunne stjele bilen hans. De sakkyndige noterer at han hadde vært «avvikende mentalt» gjennom barne- og ungdomsår, med «psykotiske gjennombrudd» i perioder, og gav ham diagnosen «infantil psykopat» med klar gjentakelsesfare. Retten konkluderte med 10 års fengsel og 10 års sikring.

I en annen sak er det en 17-årig gutt som skyter en venn under et fyllekalas. Offeret var en venn og begge var sterkt påvirket av alkohol. Han karakteriseres som «følelsesmessig utviklet, snarsint og aggressiv» og uten «vesentlig

13. Løpenumre 670102, 710109, 720110, 750115.

modning». Han gis 7 års fengsel og 7 års sikring. I en tredje sak er det en 17 år gammel gutt uten somatiske plager eller dårlige oppvekstvilkår som dreper sin kjæreste fordi hun gjorde det slutt. Etter en tids pågående oppførsel bestemte han seg for å stikke henne med kniv. Han springer fra åstedet og gjemmer seg i skogen før han ble funnet av politiet dagen etter. Ved arrestasjon gjentar han gang på gang at han ikke mente å drepe henne. De sakkyndige mener han har en betydelig «sen modning» og «liten kontakt med sitt følelsesregister», selv oppfattet han seg mest som ensom og dårlig behandlet. Han får 7 års fengsel, men slipper sikring. I en siste sak ender et overgrep mot en liten jente med to døde barn. Både jenta, som overgrepet skjedde mot, og hennes jevnaldrende venn ble slått til døde, for å skjule overgrepet. En 16-åring tilstår, men har ingen god forklaring. Han beskrives som «følelsesmessig umoden» og får 14 års fengsel.

4. *Sosialisert-subkulturell*

I denne gruppen har flere av gjerningspersonene en oppvekst i miljøer som kan beskrives som subkulturelle (Cohen, 1972) eller med psykososial deprivasjon (Townsend, 1979). Altså er det ikke diagnoser som først og fremst er bestemmende her, men heller den påvirkningen oppvekstmiljøet har hatt på dem. Impulsivitet, affekt, ofte samtidig med kriminalitet og beskrivelser av dysfunksjonelle hjem og uheldige oppvekstvilkår dominerer forklaringene til de sakkyndige for denne gruppen. Fem saker fyller beskrivelsen for denne typologien.¹⁴

En 17-åring dreper sin bror i en kontekst av fyll og vold som hele familien tar del i. Tre år etter er det en annen 17-åring som i fylla, sammen med en eldre kompis, dreper en tilfeldig person. Begge beskrives å komme fra alkoholiserete, voldelige hjem. På 1980-tallet er det tre saker med drap i miljøer der både foreldre og barna er preget av rusbruk, vold og langvarige konflikter. Under en krangel blir en far drept av sin 14-årige sønn, i en annen blir en far drept av sin 15-årige sønn. De får henholdsvis 3 og 7 års ubetinget fengsel.

I en siste sak er det en 17-åring som lager dynamitt og plasserer det på et offentlig torg, i det han og kompisene synes er et morsomt stunt. En person blir drept, tre ble skadet. Ingen av de to gjerningspersonene så ut til å forstå alvoret i handlingen og 17-åringen greier heller ikke å presentere et godt motiv for det hele. Hovedpersonen får 11 års fengselsstraff, mens en kompis dømmes til halvannet år for medvirkning.

5. *Normal-kontekstutløst*

I den siste gruppen finner vi saker der sakkyndige oftest ikke har vært involvert. Politiet har selv vurdert drapene som et resultat av omstendighetene og gjerningspersonene som ikke avvikende. Det er saker med preg av uhell, uaktsomhet eller forsvar, selv om dette ikke har medført frifinnelse. I dagens drapsstatistikk ville noen av disse sakene blitt tatt ut, da politiet forholder seg til en strengere

14. Løpenumre 710114, 740118, 810122, 820110, 820125.

juridisk definisjon av drap (Dahl, 2023). De første fire sakene i utvalget må kategoriseres under denne gruppen.¹⁵ Siden kommer to saker tidlig på 1970-tallet,¹⁶ og to runder med saker i rekkefølge på 1970- og 80-tallet.¹⁷

En 17-åring kjører bil uten førerkort i høy hastighet på 1950-tallet, og kjører på en person som dør av skadene. Sakkyndige hentes ikke inn og i retten blir saken vurdert som uaktsomt drap og gitt en betinget dom. Senere skal Andenæs og Hauge interessere seg for slike «bildrap» og avdekke store forskjeller i rettslige vurderinger mellom de nordiske landene. De konkluderer med at domfellelse for drap ved dødsulykker i trafikken forekom langt sjeldnere i Norge enn i de andre nordiske land (Andenæs & Hauge, 1965). Kanskje ville saken blitt straffet etter drapsparagrafen i Sverige eller Danmark, og noen år senere også i Norge.

I en sak få år etter er det snakk om en 12 år gammel gutt som knivdreper sin far. Fordi han var under kriminell lavalder ble saken henlagt, men sakspapirene tyder på at politiet var klar over at far var en svært brutal og voldelig mann og at de opplevde 12-åringens forklaring om at han søkte å forsvare seg selv og moren som «adekvat». I en lignende sak fra 1972, der gjerningspersonen var 16 år gammel, ble det gitt 1,5 års ungdomsfengsel. En lignende sak året etter, igjen en 16-åring, førte til 3 års fengsel og beskrivelsen «særdeles formildende omstendigheter». Han ble imidlertid sendt til soning i et landsfengsel med høy sikkerhet. I alle disse tre sakene var far offer og hadde kjent voldshistorikk.

Også andre omstendigheter kan plassere en gjerningsperson i denne gruppen. I 1960 var det en 17-åring som under sitt arbeid som byssegutt på et lasteskip tar livet av en kollega. De var begge svært berusede og bevissituasjonen var ikke den beste. Det ble mest ord mot ord, og han hevdet selvforsvar. Han ble ikke trodd, men dømt til 9 måneders fengsel for uaktsomt drap. Det ble ikke vurdert nødvendig med sakkyndig bistand. En siste sak i denne gruppen ble henlagt på grunn av lav alder, det var en 13 år gammel gutt som drepte en venn. Han forklarer det som et ulykkestilfelle der han slår han vennen sin med en tung gjenstand, får panikk og begraver vennen i jordkjelleren. Obduksjonen viste imidlertid at dødsårsaken var kvelning, slik at forklaringen fremstår som usann. Alternativt at den unge gutten ikke greide å tolke bevisstløsheten som noe annet enn død. Dersom gutten hadde vært ett år eldre ville det antagelig blitt innhentet rettspsykiatrisk bistand og gjort en større vurdering.

Risikovurderingenes betydning

I artikkelen er sakene og personene inndelt med bruk av en kjent typologi (Quay m.fl., 1970). Rettspsykiatriske diagnoser og karakteristikk av gjerningspersonene ligger til grunn for inndelingen. Et drap kan skje som følge

15. Løpenumre 550108, 560102, 590103, 600103.

16. Løpenumre 720105, 730101.

17. Løpenumre 770128, 780104, 790113, 790137, 810136, 810145, 820104.

av bestemte omstendigheter og begås av personer som betraktes som «normale», og en ekstra typologisk gruppe ble derfor lagt til. Oftest er det likevel slik at personer som dreper kan kobles til et komplekst sett med risikofaktorer knyttet til sosiale, biologiske og psykologiske forhold.

Tidlig på 1960-tallet ble det konkludert at «det er av betydning for samfunnet å skille ut de mentalt avvikende voldsforbryterne da disse må antas å representere en særlig stor fare for gjentakelse» (Dalgard, 1964). Det er i overensstemmelse med at den typologiske gruppen «psykopati-antisosial» (1) får klart lengst straff, fra 6 til 15 år, og uten unntak fikk sikring på grunnlag av konklusjoner i de rettspsykiatriske vurderingene. De var ofte motivert av en eller annen form for vinning, enten det var å erverve seg penger eller verdisaker, seksuell nytelse eller en emosjonell gevinst gjennom hevn. Gjerningspersonene har også som regel begått annen kriminalitet og får dermed «samledommer» som øker straffelengden. Snittet for gruppen er 8,68 år fengsel og 8,75 års sikring. For gruppen «nevrose-forstyrret» (2) var det snakk om drap i relasjoner preget av sterke følelsesmessige bånd. Det er særlig oppførselen i tiden etter arrestasjonen som har ført til en vurdering av dem som nevrotiske og forstyrrede. Her er begge blitt kjent utilregnelig som følge av schizofrene trekk eller vrangforestillinger, og 5 års sikring ble idømt i begge saker. I gruppen «infantil-umoden» (3) er det snakk om drap begått av personer med en lavere fungering, intellektuelt og emosjonelt. De har ikke evnet å se konsekvensen av sin handling, og beskrives som avvikende i oppførsel både før og etter drapshandlingen. Også her er straffenivået høyt, et snitt på 9,5 år, mens sikring ble ilagt i to av fire saker. I gruppen kalt «sosialisert-subkulturell» (4) er det gjerne historikk av vold i hjemmet, eller kjent avvikende livsstil i familien. De unge anses å være sosialisert inn i normløshet, til eksempel i alkoholiserede miljøer preget av kriminalitet. Mangelen på normalitet under oppveksten til personene i denne gruppen har gitt dem manglende forståelse for regler og manglende evne til å se konsekvenser, slik at risikoen for vold og død har økt. Bakgrunnen innvirker på deres personlige og sosiale funksjonsevne, setter et særskilt preg på lovbruddets karakter og personens motivering. Kun en fikk sikring, kombinert med en lav straff. De fikk fengsel med varierende lengde, fra 3 til 15 år, men uten sikring. Fellestrekk for den siste gruppen, «normal-kontekstutløst» (5), er at ingen av hadde begått tidligere eller annen samtidig kriminalitet og ingen av drapene var planlagt. Barnas adferd, funksjonsevne, grad av planlegging og motiv for handlingen beskrives gjerne annerledes enn i mange av de andre sakene. De tiltalte fremstår med «normal» adferd og fungering, og for retten blir det lite som fungerer skjerpene når det ikke foreligger annen kriminalitet eller avvikende adferd. Denne gruppen fikk sakene henlagt, lave straffer fra 9 måneder til 5 år, og ingen fikk sikring. Her er også den eneste med betinget dom.

Oversikten over rettslige reaksjoner i utvalget viser en variasjon mellom de typologiske gruppene, hvor forståelsen av såkalte «kriminogene» faktorer er

av betydning. I dag er dette gjerne oppsummert i åtte risikofaktorer¹⁸ (Bonta & Andrews, 2016). Denne praksisen var en konsekvens av at strafferetten siktet seg mot forbryteren like mye som forbrytelsen (Jacobsen, 2014), som siden har utviklet seg i tråd med at rettspsykiatrien har forsøkt å bidra til stadig bedre rettsbehandling gjennom et mer empirisk orientert kunnskapsgrunnlag (Kaufman m.fl., 2009). Samtidig viser søk på ordet «ungdomskriminalitet» i avisarkivene hos Nasjonalbiblioteket at det er en markant økning i bruk av ordet fra slutten 1950-tallet, gjennom 1960-tallet, før det synker på 1970-tallet.¹⁹ Var denne oppmerksomheten i media et tegn på en moralsk panikk, et utslag av sosial spenning mellom den moderne tidens ungdomskulturer og tidligere normer? (Cohen, 1972). De biopsykososiale forståelsene av gjerningspersonene, og tidsåndens innvirkning på disse forståelsene, har trolig samvirket i perioden som her utforskes. Året 1978 markeres i Norge med en kriminalmelding som inntok en ny og annerledes holdning til straff av unge (Stortingsmelding nr. 104, 1977-78). Kriminalmeldingen resulterte ikke noen øyeblikkelig og radikal reformering av politikken, men mange av forslagene den introduserte eller videreførte ble senere realisert. Livstidsstraffen ble avskaffet, uten særlige protester, men viktigere i denne sammenhengen er at den kriminelle lavalderen ble hevet, konfliktrådene ble en realitet og samfunnsstraff ble innført. Dette førte til at andre reaksjonsformer ble benyttet overfor unge lovbrøyttere, selv om alvorlige lovbrudd som drap stadig ble straffet med fengsel (Riksadvokatens Rundskriv 1/1983). For gruppen i dette utvalget er det lite som peker mot hjelp og behandling som alternativ til bruk av fengselsstraff (Fornes, 2021).

Fra et kriminologisk synspunkt er forskjellene i bedømmelsene interessante fordi de viser at forståelsen av forbrytelser som likner, i praksis kan medføre vesentlig forskjellige straff, særlig over tid. Det kan henge sammen med den sterkt skjønnsmessige karakteren som begrepene «farlighet» eller «risiko» har og hvordan dette kobles til gjerningspersonens personlighet og adferd. De økte straffenivåene på 1960-tallet kan tolkes som utslag av økt større innsats overfor barn som begikk alvorlige lovbrudd, i «behandlingsoptimismens» ånd. Grafene over barn som begikk drap eksemplifiserer svingningene i straffeideologien, som pendlet fra behandlingsoptimisme til prevensjon, i overgangen fra 1960- til 70-tallet (Hammerlin, 2021; St.meld.nr. 20, 2005-2006). Så spørres det hvilken svingning vi er i nå.

Kontaktoplysninger

Hilde Dahl: hilde.dahl@ntnu.no

18. 1) kriminell historie, 2) antisosial personlighet, 3) prokriminelle holdninger og tanker, 4) prokriminell omgangskrets, 5) familie og relasjoner, 6) utdanning og arbeid, 7) rusmiddelbruk og 8) fritid og aktiviteter.

19. 563 treff for 1940-49, 6235 treff for 1950-59, 10 983 treff for 1960-69, 4356 treff for 1970-79.

Litteratur

- Adams, Henry (1983): *Comprehensive Handbook of Psychopathology*. Springer Publishings. <https://doi.org/10.1007/978-1-4615-6681-6>
- Andenæs, Johs. og Ragnar Hauge (1965): *Uaktsomt drap i de nordiske land*. Institutt for kriminologi og strafferett, Universitetet i Oslo (stensil). <https://doi.org/10.7146/ntfk.v53i1.70568>
- Appleton, Catherine; Dahl, Hilde; Johnsen, Berit; Whittington, Richard (under peer review): *Reflections on forvaring as the ultimate penalty in Norway: The imposition and implementation of informal life sentences*.
- Bonta, James and Donald Andrews (2016): *The Psychology of Criminal Conduct*. Routledge, UK. <https://doi.org/10.4324/9781315677187>
- Børdal, Kåre og Inger Marie Fridhov (1995): *Det gjelder drap. En rapport om 250 personer dømt for drap eller drapsforsøk i perioden 1980-1989*. KRUS rapport 2/95.
- Børdal, Kåre (1999): *I det lange løp, en etterundersøkelse av langtidisdømte i Norge 1980-89*. Justis- og politidepartementet, Oslo.
- Child Rights International Network (home.crin.org)
- Christensen, Ragnar (1956): *Norske drapsmenn 1930-1954*. I: *Nordisk tidsskrift for kriminalvitenskap*. s. 285-318. <https://doi.org/10.7146/ntfk.v44i4.137858>
- Cohen, Stanley (1972): *Folk Devils and Moral Panics*. Routledge, UK.
- Dahl, Hilde (2021): *Norske drapsmenn (og kvinner) 1955-1982*. I: *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvitenskap*, nr. 2/2021. <https://doi.org/10.7146/ntfk.v108i2.128532>
- Dahl, Hilde (2022): *Sjelsevnebegrepet i norsk strafferett – en historiografisk tilnærming*. I: *Tidsskrift for strafferett*, Vol.22, Iss.2 s. 123-138. <https://doi.org/10.18261/strafferett.22.2.2>
- Dahl, Hilde (2023): *Ser vi en økning i antallet utilregnelige drapspersoner? Et forsøk på svar ved bruk av historiske kilder og diakron komparasjon*. I: *Kritisk Juss*, årgang 49, nr. 3, s.165-184.
- Dalgard, Odd Steffen (1964): *Unge voldsforbrytere og deres senere utvikling*. I: *Nordisk Psykiatrisk Tidsskrift*, vol. 18, Issue 4/1964. <https://doi.org/10.3109/08039486409132300>
- Fornes, Ingun og Linda Gröning (2021): *Bruk av forvaring og sikring overfor barn 1965-2020*. I: *Tidsskrift for strafferett*, Årgang 21, nr.3, s. 246-272. <https://doi.org/10.18261/issn.0809-9537-2021-03-03>
- Fransson, Elisabeth, Yngve Hammerlin og Sven-Erik Skotte (2019): *«Barn skal ikke i fengsel ... men noen barn må ...»*. Kriminalomsorgens høgskole og utdanningssenter, KRUS 2019.
- Giertsen, Johan Christopher (1988): *Forbrytelser med døden til følge på Vestlandet 1950-1984*. I: *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, s. 84-122. <https://doi.org/10.7146/ntfk.v75i2.71189>
- Giertsen, Hedda (2000): *K og måter å forstå drap på*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Granath Sven m.fl. (2011): *Homicide in Finland, the Netherlands and Sweden – a first study on the European Homicide Monitor data*. Swedish Council for Crime Prevention, Stockholm.
- Gröning, Linda (2014): *Kriminell lavalder – noen utgangspunkter*. I: *Tidsskrift for strafferett*, Vol.14, Iss.4, s. 314-332. <https://doi.org/10.18261/ISSN0809-9537-2014-04-03>
- Hammerlin, Yngve (2021): *Hard mot de harde, myk mot de myke*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Helsetilsynets rapport (1996): *Drap begått av utilregnelige i årene 1994, -95 og -96*. Helse og Omsorgsdepartementet, Oslo.
- Jacobsen, Jørn (2014): *I selve dybderne af den menneskelige bevisthed om ret og moral*. I: Flaatten og Heivoll (red.). *Straff, lov, historie. Historiske perspektiv på straffeloven av 1902*. Akademisk publisering, Oslo.
- JBD (Justis og beredskapsdepartementet) og Oslo Economics (2022): *Rapport om barn og unge, kriminalitet og straffereaksjoner*.
- Justitsministeriets forskningskontor (2020): *Typer af drab i Danmark. Rapport 1/2020*, København.
- Kaufman m.fl. (2009): *A Multimethod Assessment of Juvenile Psychopathy*. I: *Psychological Assessment*, 2009 Dec; 21(4): 528-542. <https://doi.org/10.1037/a0017367>
- Kjerschow, Peder (1930): *Kommentarutgave til Almennelig Borgerlig Straffelov av 1902*. Aschehoug og Co, Oslo.

- Kripos (2017): Nasjonal drapsoversikt 2017. [kripos.no]
- Martnes, Mona (2016): Fengsling av barn i spenningen mellom allmennprevensjon og barnets beste. I: Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål, Vol.13, Iss.3. <https://doi.org/10.18261/ISSN0809-9553-2015-03-05>
- Nasjonalbiblioteket: Digitaliserte fotokopier av riksaviser og lokalaviser i Norge. [nb.no]
- Noreik, Kjell og Arne Gravem (1993): Drap og sinnssykdom. I: Tidsskrift for den Norske Legeforening 1993; 113: 1736-8.
- Norsk Retstidende (1955-1982): Avgjørelser avsagt av Norges Høyesterett.
- NOU 1974: 17 (1974): Strafferettslig utilregnelighet og strafferettslige særreaksjoner. Norsk offentlig utredning. JD
- NOU 2010: 3 (2010): Drap i Norge i perioden 2004-2009. Norsk offentlig utredning. JBD
- NOU 2020: 17 (2020): Varslede drap? Partnerdrapets utredning. Norsk offentlig utredning. JBD
- Ottesen, Vibeke (2016): An Evolutionary Psychological Analysis of Filicide in Norway. PhD Thesis, UiO.
- Ot.prp. 26 (1986-1987): Om lov om endring i straffeloven m.m. [Lovdata.no].
- Randa, Embry m.fl. (2012): Sex-Based Sentencing: Sentencing Discrepancies Between Male and Female Sex Offenders. I: Feminist Criminology. Volume 7, Issue 2, April 2012, Pages 146-162. <https://doi.org/10.1177/1557085111430214>
- Rasmussen, Kirsten m.fl. (1998): Innstilling til det Kgl. Sosial- og helsedepartement fra Rasmussen-utvalget. Dok. 40/3.
- Rettens Gang (1955-1982): Avgjørelser avsagt på lavere rettsnivå; tingrett og lagmannsrett.
- Rognum, Torleiv Ole (1985): Drapsutvikling i Norge 1960-1983, belyst ved et rettsmedisinsk obduksjonsmateriale. I: Lov og Rett, vol.2. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-3061-1985-02-03>
- Riksadvokaten (1983): Riksadvokatens Rundskriv 1/1983, Unge lovbytere – saksbehandling og reaksjon samt prosjekt for konfliktbehandling.
- Røstad, Helge (1982): Drapsforbrytelsen og nyere rettspraksis. I: Lov og frihet, Festskrift til Johs. Andenæs på 70-årsdagen. Universitetsforlaget, Oslo.
- Seip, Anne Lise (1984): Sosialhjelpstaten blir til: norsk sosialpolitikk 1740-1920. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo.
- Straffeloven av 1902 (1905): Almindelig borgerlig Straffelov. I: Almindelig norsk lovsamling, Bind VI.
- Straffeloven av 2005 (2015): Lov om straff. [Lovdata.no].
- St.meld.nr. 25 (1996-97): Åpenhet og helhet – om psykiske lidelser og tjenestetilbudene. Sosial- og helsedepartementet, Oslo.
- St.meld.nr. 20 (2005-2006): Alternative straffereaksjonar overfor unge lovbyrtarar. Justis- og politidepartement, Oslo.
- SSB (2007): Ungdomskriminalitet og straff i endring. Kap 6 i: Ungdoms levekår (av Reid J. Stene og Lotte Rustad Thorsen).
- Townsend, Peter (1979): Poverty in the United Kingdom: a survey of household resources and standards of living. Penguin publishing, UK. <https://doi.org/10.1525/9780520325760>
- UNODC (2013): The Global Study on Homicide 2013. United Nations Office on Drugs and Crime, Wien.
- Vatnar, Solveig Bø (2015): Partnerdrap i Norge 1990-2012. Oslo Universitetssykehus, Oslo.
- Verdens Gang (1967): avisoppslag frå 30.11.1967. Nasjonalbibliotekets avisarkiver, [nb.no].
- Quay, Herbert C. & Parsons, C.B. (1970): The differential behavioral classification of the juvenile offender. Washington: U.S. Bureau of Prisons, 1970.
- Studiens godkjenninger: Riksadvokaten 26.11.20, Rådet for taushetsplikt og forskning 19.10.20, Regional Etisk Komite (REK) Midt-Norge 09.09.20, Personvernombud v/St.Olav's hospital 01.12.20.